

УДК: 327(560)

Примљено:
август 2010.

Прихваћено:
27. 9. 2010.

Оригинални научни рад

НАЦИОНАЛНИ ИНТЕРЕС

NATIONAL INTEREST

Година VI, vol. 8

Број 2/2010.

стр. 149-166

Зоран Милошевић*

СПОЉНО-ПОЛИТИЧКЕ АМБИЦИЈЕ ТУРСКЕ

Сажетак

Турска жели да се створи „Нови светски поредак“, заједно са зати дним савезницима, у коме би она играла једну од главних улога. У том смислу ради на томе да постане стални члан Савета безбедности ОУН, а већ је успела да други човек НАТО- постане Турчин, чиме је успела да значајно наметне своје ид еје и погледе овој војној организацији. Иако Турска успева да се приказује Зати ду као носилац „умереног исламизма“ и либерализма, она покушава да у пракси спроведе концепт исламске државе, због чега је владајућа исламистичка партија у Турској покренула уставне реформе да уведе председнички систем, у коме би председник имао овлашћења султана (световна власт), а у оквиру повратка халифата (религиозна власт) теже да је пребаце на генералног секретара Организације исламске конференције (ОИК). Сада ово место заузима грађанин Турске Екмеледин Ихсаноглу.

Кључне речи: Турска, спољна политика, Балкан, Србија, модернизација, интеграције, интереси

У последње време у турским научним круговима све чешће се води дискусија о улози Турске не само у регио-

* Институт за политичке студије, Београд

налним већ и у глобалним политичким процесима.¹ Оваква тенденција, по правилу, јавља се када државе намеравају да изнова размотре своје интересе у региону, дефинишу своју зону утицаја и нађу своје место у светском поретку. Са друге стране, како нас то учи историја, државама не полази увек за руком да разраде адекватну спољно-политичку стратегију, посебно ако представе о својим интересима немају адекватну подршку у материјалном и духовном (кадровском) плану. Турска већ иза себе има искуство вођења погрешне политике према државама Централне Азије, Балкана..., а сада је могуће да политички греши и на Блиском истоку.

„Неопходно је изградити Нови светски поредак. На жалост, све постојеће глобалне институције, попут ОУН, Светске банке итд. формиране као резултат Другог светског рата, не одговарају реалности“ – рекао је министар иностраних послова Турске, Ахмет Давутоглу на заседању Трећег међународног форума „Алијанса цивилизација“², који се одржао 29. маја 2010. године у Риу де Жанеру. Овим је главни стратег актуелног спољно-политичког курса Турске изразио своје незадовољство местом Турске државе у међународним пословима. Према његовом мишљењу, данашња Турска представља регионалну супер-силу,³ која претендује на пуноправно учешће у решавању глобалних проблема. Очигледно је, дакле, да чланство у Г-20 више не задовољава Турску и она сада тежи да уђе у најутицајније светске организације и структуре. Између осталог, *према свим показатељима, руководство Турске има амбицију да постане стални члан Саве-*

1 Види: Дарко Танасковић, *Неоосманizam - повратак Турске на Балкан*, Службени гласник / Службени гласник Републике Српске, Београд, 2010.

2 „Алијанса цивилизација“ је формирана на предлог бившег генералног секретара ОУН Кофи Анана, 2005. године уз помоћ премијера Турске и Шпаније. Алијанса тежи да помогне у решавању проблема између држава, народа и цивилизација, путем међусобног уважавања. Овај напор одражава вољу великог броја људи, који припадају различитим културама и религиозним традицијама, да живе у миру, односно да се дискредитује екстремизам.

У наше време овај Форум окупља око 100 држава. Турска даје велику пажњу овом пројекту и себе на њему представља као представника умереног крила исламског света.

3 Види: Зоран Милошевић, “Турска – регионална суперсила”, Печат, бр. 98, Београд, 2010. Упор.: Зоран Милошевић, *Свет без Запада*, Слобомир П универзитет, Слобомир, Бијељина 2010.

та безбедности ОУН. Поставља се питање, има ли Турска за ово неопходне ресурсе и на који начин она жели да оствари овај циљ?

Одговор на ово питање је дао сам министар иностраних послова Турске на већ споменутом Форуму у Бразилу. „Како нас учи историја, цивилизације су увек уносиле позитивни структурни допринос у развој светског поретка... Историја не познаје конфликт између цивилизација и поретка, истовремено теорија о сукобу цивилизација разматра различите цивилизације као фактор који стварају проблеме... Ова теорија је заснована на принципу хаотичног беспоретка“. Према речима турском министра оваква представа света је погрешна са теоријске и историјске тачке посматрања. Он је приметио, да регионалне и глобалне цивилизације играју стваралачку улогу у развоју светског поретка.

„У данашње време ми не живимо у условима XIX века, када је центар света била Европа, али ни у периоду конфронтације између два блока, како је то било у XX веку... Данас се формира нови свет и он се нада адекватном пријему реалности“ – каже Давутоглу. У току форума причао је и о томе како је држао предавања на Малезијском универзитету. „У слушаоницама су били Кинези, Малезијци, Индијци, муслимани и други представници различитих култура. Мени је руководство универзитета предложило да држим предавања по књизи која је почињала од старо-грчког света и завршавала се са новијом историјом Запада. У књизи ни речи није било о Кини, Индији, али ни о исламској цивилизацији. Тако се даље није могло... Нама је потребан нови приступ. Све културе света – традиције и наслеђа човечанства припадају свима нама... све ове (цивилизације) представљају наслеђе човечанства“. У овом исказу се може препознати смисао основне полазне тачке спољње политике Турске – „нула проблема са суседима“ и „многполарност“. Очеvidно је да исламски свет, следећи ову логику, треба да представља Турска, што се назире из следећих речи Давутоглуа. „Нама је потребан нови систем вредности и нови механизми... Алијанса цивилизација која је по снази други међународни форум, одмах после ОУН, представља такав механизам... Благодареви новој стратегији све државе света биће отвореније и трпељивије према различитим културама и цивилизацијама... Региони попут

Балкана, Јужне Азије и Југо-источне Азије показују међусобне утицаје. Да не би допустили појаву нових сукоба, чији смо сведоци били 90-их година XX века на Балкану, неопходно је формирати нови систем... Деца Африке, Кине, Азије и Латинске Америке треба да себе осећају неутуђивим делом историје. У противном, они не могу видети своју будућност. Сво човечанство је део те историје. И овакав приступ мора бити признат од свих држава света...⁴

Очевидно је да се Турска у свом спољно-политичком програму усмереног на стварање властитог регионалног лидерства придржава, бар на речима, либералне идеологије.⁵ Као што је познато у либерализму функција вође се закључује у његовој способности да преузме одговорност за формирање поретка у региону, сарађујући, при томе, на општој хармонији међународних односа. Турска је већ изјавила да преузима одговорност за регулисање палестинско-израелског конфликта, за конфликт око Нагорно Карабаха. За регулисање кипарског проблема, за Балкан, Средоземно море, Ирак, Авганистан и проблеме у Централној Азији. Овим је Турска демонстрирала намеру светској заједници да претендује на улогу регионалног лидера, што захтева и адекватно поштовање те заједнице према Турској. Међутим, Турска није усамљена у овим амбицијама. Лидерске амбиције исказују још неке државе истог региона, а љубомора на туђе лидерство у себи садржи потенцијални конфликт. Ово је посебно присутно у турско-израелском односу.

4 А.Г. Гаджиев, “К вопросу о глобальных внешнеполитических амбициях Турции”, http://www.iimes.ru/rus/frame_stat.html

5 Да Турска није искрени носилац либерализма сведочи курдско питање. Види: “Курдски изазов влади”, Политика, Београд, 23. јул 2010, стр. 3. Упор.: Claude Monge, “Турција – ислам и секуларизација”, *Znamenje*, št. 5 – 6, Petrovče, 2009, str. 77 – 82. Аутор чланка указује на то како је (претешко) бити хришћанин у муслиманском свету.

Поред тога занимљиво шта кажу Курди поводом ситуације у Турској. „Турска живи на бурету барута. У држави се за власт боре две основне групе: војници и исламисти, тј. армија и црква. То ствара поље сукоба које ће се пре или касније претворити у грађански рат. Засада војници држе власт. Последња хапшења турских официра из генералитета ово потврђује. То ће бити регионални војни конфликт. Курди неће испустити шансу која се јавља распадом Турске.“

Види: Турцију лихорадит, <http://www.kurdistan.ru/index.php?m=read&a=6707&PHPSESSID=db050472800ac5ad535fdc4804aed107>

Класична варијанта правила борбе за лидерство завршава се у такмичењу за овладавање комплексом показатеља максималних могућности утицаја у међународним питањима. Међутим, многе државе, у том смислу и Турској, више воле неklasичне методе формирања регионалног лидерства. Турска тежи да реализује своје растуће међународне амбиције уз помоћ тзв. компензујућих могућности. Да овде споменемо изјаву А. Гула у којој он каже да растућа економска моћ омогућава Турској јачање оружаных снага. Председник Турске је, такође, поводом посете Словачкој изјавио: „У Турској виде звезду у успону. Сфере утицаја нагињу се у турску страну. Отворено говорећи, многи због тога испољавају завист. За нас је важно достићи стандарде Европске уније. Када то достигнемо, може бити, бићемо попут Норвешке.“ Још отвореније о овоме говори министар иностраних послова Давутоглу. „Ми смо неоосмани. Ми морамо да се бавимо суседним државама.“⁶

Поводом тога потребно је приметити да је растућа моћ Турске очевидна. Међутим, може ли турска држава која нема „традицију глобалног стратешког мишљења и лидерског искуства“, а има терет османизма⁷ (у то време Турци су најпримитивнијим насиљем⁸ и геноцидом држали у покорности освојене народе), да постане глобални играч и очува своје ресурсе? Мањкавост ресурса доводи до тога да циљеви Турске не одговарају њеним интересима, тачније интересима турског народа. Данас се он диктира утопијском идејом неоосманизма, за чију реализацију Турска нема ресурсе. Наиме,

6 Зоран Милошевић, „Разлози обнављања османске политике: од кемализма до модерног неоосманизма“, *Печат*, бр. 99, Београд, 2010.

7 Основа идеје Османске државе био је ислам сунитског смера. Савремени процеси у Турској сведоче о томе да Турци постепено поново постају Османи, по духу и по сагледавању своје државе и света око себе. Пре свега, за све становнике Турске уведена је обавеза да се називају Турцима (неким народима су већ забранили медије на својим језицима). Тако се формирала двосмислена ситуација. По Уставу Турске државу насељавају „турски народи“, иако је познато да милиони људи припадају другим народима: Курдима, Лазима, Арапима, Грцима, „Черкезима“, Јермени, Асирци и десетине других малобројних етничких група. Одбијање Европске уније да прими Турску у свој састав означава идеолошки пораз кемализма. Види: Манас Бајетов, „Османизм в Турции – это экономический успех на будущее“, <http://www.easttime.ru/analytic/2/6/789.html>, 24.05.2010.

8 Види: Владимир Димитријевић, „Цихад, цихад, четир’ ноге“, *Печат*, бр. 124, Београд, 2010.

у овом случају ресурси су религија, идеологија, историја, а она код Грка, Бугара, Срба и других није на страни Турске.⁹

Особености спољне политике Турске на Блиском Истоку

Ако се перманентно разматра политика коју води премијер Турске Реџеп Т. Ердоган, не може се а не приметити да су последњи догађаји развијени у оквиру пројекта **повратка калифата у политички живот**.¹⁰ Неопходно је подсетити се да је у Османској империји султан имао световну власт, чему тежи и Ердоган. Наиме, он путем покушаја да формира председничку власт у држави (у току су уставне промене), жели да приграби моћ какву су имали султани. *Што се тиче врховне религиозне власти, турска влада тежи да је пребаци на генералног секретара Организације исламске конференције (ОИК). Сада ово место заузима грађанин Турске Екмеледин Ихсаноглу.*¹¹

Године 1998. Савет Исламске академије права при Организацији исламске конференције донео је одлуку бр. 99 (2/11) „О секуларизму“ у којој се каже: „Секуларизам представља објективистички систем погледа, заснован на принципу не признавања Бога (атеизма), што је у супротности са исламом, а и због његове солидарности са светским ционизмом и другим деструктивним и покретима који све дозвољавају и које одбацују Алаха“. Као што се зна најважнији чувар секуларизма у Турској је генералитет и од Мустафе Ататурка створена Народна-републиканска партија (НРП), против које је владајућа исламистичка Партија правде и развоја организовала неколико „удара“ са циљем да је разбије. Опозициони турски медији наводе да је овај удар на Народно-републиканску партију извршен у сарадњи са Организацијом исламске конференције.¹²

9 Види: Мирослав Свирчевић, „Стратејска дубина“ турске спољне политике, <http://www.nspm.rs/prikazi/strategijska-dubina-turske-spoljne-politike.html>

10 А.Г. Гаджиев, “К вопросу о решении КС Турецкой Республики по ходатайству НРП об отмене пакета конституционных поправок”, <http://www.iimes.ru/rus/stat/2010/13-07-10a.htm>

11 А.А. Джакар, “К вопросу об особенностях внешней политики Турции на Ближнем Востоке”, <http://www.iimes.ru/rus/stat/2010/22-07-10.htm>

12 Види: Ф.О. Плещунов, “К вопросу о взаимодействии с мусульманами страны

У османској држави *фетва*, коју је проглашавао духовни вођа, односно – шејхул - ислам, имала је обавезујући карактер, чак и за султана. У данашње време турски премијер се брине да своју спољно-политичку делатност води у сарадњи са ОИК. Разни аналитичари су већ приметили да државе исламског света спроводе у живот све одлуке ОИК, што одражава јединство исламског света. Очевидно је да лидери држава чланова ОИК желе да на овај начин демонстрирају своју приврженост исламским вредностима, а да одређени центри моћи у исламском свету желе да муслимани света стекну поверење у њих и повремено наступају као категорици заступници екстремних исламских идеја,¹³ ради којих су спремни да жртвују и добре односе са неисламским светом, као и установљени светски верски поредак.¹⁴

Министар спољних послова Турске, Ахмет Давутоглу у својој књизи „Стратешка дубина: међународни положај Турске“ посвећује велику пажњу ОИК. Он тврди да ОИК представља једну од најутицајнијих међународних организација исламског света, која је способна да наступи као колективни транс-национални политички представник, глобалног нивоа. Ова чињеница, према мишљењу Давутоглуа, мора бити уважена од турских власти приликом спровођења на међународној арени турских националних интереса.

Турски национални и спољнополитички интерес, према мишљењу актуелног министра спољних послова Турске, има *троугаону конфигурацију* у региону Блиског истока. Овај троугао чине Турска, Иран и Египат. У оквиру овог великог троугла, постоји унутрашњи, мањи троугао који чине Ирак, Сирија и Саудијска Арабија. На крају, последњи „пасивни троугао нестабилности“ чине Либан, Јордан и Палестина. Овде треба обратити пажњу на чињеницу да су одно-

---

и мира новог коалиционог правителства Велике Британије”, <http://www.iimes.ru/rus/stat/2010/19-07-10.htm>

13 Администрација Белог дома захтевала је од министра спољних послова турске, А. Давутоглуа, објашњење његове изјаве „Веома брзо ћемо ми обавити намаз (обавезну молитву – З. М.) у Јерусалиму“.

Види: А.Г. Гаджиев, “Встреча между Р.Т. Эрдоганом и Б. Обамой в Торонто: к вопросу о проблемах в отношениях между Турцией и США”, <http://www.iimes.ru/rus/stat/2010/30-06-10a.htm>

14 Ербол Досымов, “Турецкий фактор в региональной политике Центральной Азии”, <http://www.analitika.org/article.php?story=2007020209480271>

си Турске са Јорданом и Либаном, тек после познатих догађаја повезаних са „Флотилом слободе“, тачније 10. јуна, а у оквиру Петог турско-арапског форума у Истамбулу добили виши ниво. Тада је, између осталог, донета одлука да Турска, Сирија, Јордан и Либан формирају зону слободне трговине и безвизног режима. Истовремено, под великим притиском арапског света („Арапске улице“), Палестинска национална администрација донела је одлуку о признавању лидерске позиције Турске у региону.

Са друге стране, како то примећује Шломо Бен-Амин и чланку „Уздизање Турске и пад панарабизма“, објављеног у америчком часопису „Project Syndicate“,¹⁵ Турска је „сатерала Израел у угао светског јавног мњења“ поводом „мирне флотиле“ и доставе хуманитарне помоћи Палестинцима, да би принудили владу Израела да изабере реалну перспективу мирних преговора, уз истовремено јачање партије ХАМАС како би се ускоро укинула блокада појаса Газе. Овакав след догађаја безпоговорно узноси Турску на лидерско место у региону, што ће јој омогућити да повећа свој утицај у Јордану, који је, према речима А. Давутоглуа, „типична кафанска држава“.¹⁶ На тај начин заокружиће се формирање регионалног поретка у коме кључну улогу игра Турска. Дакле, у приоритету Турске није ХАМАС, који има сложене односе са Египтом и Саудијском Арабијом, већ Јорданско Хашемитско Краљевство, које има важан геополитички значај, пре свега за државе унутрашњег троугла. Другим речима, увукавши Јордан у сферу свог утицаја, Турска самим тим стиче, са једне стране, јаке полуге утицаја на државе унутрашњег троугла, а са друге – преимућство над осталим државама спољашњег троугла. Да би ово функционисало неопходно је још и војно присуство Турске у „унутрашњем троуглу неста-

15 Шломо Авинери, “Внешняя политика Турции на передовой”, “Project Syndicate”, 05. 07. 2010.

16 Колико министар спољних послова претерује казује чињеница да је у Јордану поредак веома толерантан према другим религијама и нацијама. На пример, око 17.000 Рускиња је удато за Јорданце, који их нису превели на ислам, а деца у већини знају Руски. Такође, велики број Јорданаца познаје руски језик. Другим речима, у овој држави је на делу велика трпеливост, за разлику од ситуације у Турској, где Грци, Курди и друге нације и вероисповести немају јасна права и слободе. Види: Лидия СЫЧЁВА, “Русскоговорящая Иордания”, <http://www.fondsk.ru/article.php?id=3168>

билности“. Због тога Турска, у садашње време и Либану, као миротворац (ЈУНИФИЛ) држи 528 војника и официра. Следећи догађаје у окружењу и Палестинска национална администрација је потпала под морални, политички и економски утицај Турске.

Потребно је приметити да у својој књизи, актуелни министар спољних послова Турске, пише о могућности укључивања у „унутрашњи нестабилни троугао“ и Севера Ирака (Курди), где Турска самоуверено и доследно предузима конкретне кораке усмерене на снажење свог утицаја у овој курдској аутономији. Међутим, ако се ово догоди, то више неће бити „троугао“ већ „четвороугао нестабилности“. Било како било, углавном, данас је Јордан принуђен да призна лидерство Турске у региону и склопи договоре о сарадњи са овом државом, давши јој велике (економске) привилегије. Овде ја важно напоменути да све државе Блиског истока, које су склопиле одређене (политичке) договоре и признале Турску као регионалног лидера овој држави дају и значајне економске привилегије, које треба да још више увећају моћ Турске.

За спољно-политичку политику Турске на Блиском истоку важно је и питање како А. Давутоглу прихвата присуство Јевреја у овом региону. Према његовом мишљењу, распадом колонијалног система, после Другог светског рата, који је формирала Велика Британија на Блискоисточном региону образована је јеврејска држава, које је исказало „деструктивну улогу на регионалну централно-исламску гео-културу и геополитичку целовитост“. Појава јеврејске државе у виду нације-државе, уздигла је „јеврејско питање“ на виши ниво. На тај начин, Запад је „јеврејски проблем“ учинио за много векова узорком конфликта између Јевреја и хришћана, на једној страни, и муслиманског света на другој, извозећи тај проблем на цео Блиски исток. До тада, према мишљењу Давутоглуа, „јеврејско питање“ није постојало.

Можемо, дакле, рећи да турска влада покушава да обнови османску политичку традицију, чија је најважнија особина уважавање мишљења исламских ауторитета, који не морају бити религиозни делатници. Ово треба да буде противтежа иранским и египатским исламским теолозима, тј. осталим државама „унутрашњег троугла“. Потребно је још приметити да Турска покушава да Израел „који је вештачки створен од западних држава, путем експорта јеврејског

питања' из Европе на Блиски исток" (А. Давутоглу) сведе на локалног политичког играча.

*Улога НАТО-а у формирању
регионалне политике Турске на Балкану*

Шеснаестог јула 2010. године на место заменика генералног секретара НАТО, по питањима одбрамбене политике, постављен је бивши саветник председника Турске републике по спољно-политичким питањима, амбасадор *Хусеин Дириоз*. Дириоз је раније поднео оставку на место заменика генералног секретара НАТО-а за политичка питања и питања безбедности. На његово место постављен је Немац *Дирк Бренхелман*. Затим је измишљена нова дужност (до тада није постојала и систематизацији радних места) заменика генералног секретара за питања одбрамбене политике, при чему је одмах и утврђено да је једини кандидат Дириоз, који је током априла 2010. године постављен за амбасадора Турске републике у Италији, тј. Риму. Познато је, за сада, да је Дириоз до тада заузимао место главног саветника председника Турске Абдула Гула по питањима спољно-политичких питања. Но, када је садашњи турски председник био министар иностраних послова, Х. Дириоз је радио као прес-секретар турског Министарства за спољне послове. Такође, у турским медијима могуће је пронаћи информацију да је Дириоз до најновијег постављења био у државној служби у амбасади Турске републике у Аману. Занимљиво је и то да је ћерка Х. Дириза, Ајлин Дириоз прошле године у оквиру једногодишњег програма одељења Турске асоцијације произвођача бродова и предузетника, провела на стажу у Конгресу САД у представништву државе Охајо, тј. републиканца Жана Шмита.¹⁷

Официјелни представник НАТО-а, Џемс Апатура саопштио је да Х. Дириоз постаје први саветник генералног секретара НАТО-а, Андреаса Фог Расмунсена по војно-политичким питањима. Турски представник на своју нову дужност ступа 01. августа ове године. *У изјави Министарства*

17 А. Г. Гаджиев, "К вопросу о роли НАТО в формировании региональной политики Турции на Балканах", <http://www.iimes.ru/rus/stat/2010/20-07-10.htm>

*иностранних послова Турске, бр. 160, од 16. јула 2010. године поводом овог постављења каже се да ће избор Дироиза на ову дужност увећати утицај Турске у НАТО-у.*¹⁸ У споменутој изјави истиче се још да први пут у протеклих 30 година грађанин Турске постаје заменик генералног секретара НАТО-а, истичући још да је ово постављење у духу очекивања Турске, која се залагала за „праведну и једнаку расподелу високих функција међу чланицама ове организације“.

Овај догађај у турској штампи добио је велики публицитет. Експерти сматрају да је овим Расмусен испунио сва три обећања. Напоменимо, да је прошле године Турска била против његовог избора за генералног секретара НАТО-а, јер су сматрали да Расмусена у исламском свету не воле, тачније сматрају мрзитељем ислама. Разлог овоме је то што је Расмусен у време скандала повезаног са објављивањем у данским новинама током 2005. године карикатура са ликом пророка Мухамеда био премијер Данске. Он тада није осудио данске новине, јер је сматрао да у Данској постоји слобода речи и штампе и ниједан премијер нема право да гуши демократске новине. Поред тога, негативна реакција Турске на кандидатуру Расмусена је било и то што се из ове државе емитује телевизијски програм „РОЈ ТВ“, који је према мишљењу Анкаре симпатише Радничку партију Курдистана, која се бори за независност и слободу Курда. Тек када су чланице НАТО-а обећали да ће испунити њене захтеве, Анкара је укинула veto на избор А. Расмусена.

Услови које је генерални секретар НАТО треба да испуни били су: 1) извинити се свим муслиманима за карикатуре објављене у данским новинама; 2) држати под контролом телевизију „РОЈ ТВ“, тачније онај део који се односи на Курдистан и Курде, и 3) поставити турског представника на место заменика генералног секретара НАТО-а. За годину, колико руководи НАТО-ом, А. Расмусен је проширио дијалог са муслиманским светом, оснажио је односе са Организацијом исламске конференције, али и обезбедио да полиција Данске спроведе неколико операција против телевизије „РОЈ ТВ“, чиме је практично ућуткана и, коначно, поставио је Тур-

18 Све ово наравно није могуће без сагласности САД, Види : S. Biševac, "Turska i SAD su bliski partneri na Balkanu", *Danas*, 12. 7. 2010, стр. 4.

чина за свог заменика, стварајући му место које није постојало.

Очевидно, да је све ово резултат успешног подухвата Турске по целом формату спољно-политичких задатака. Да се схватило шта Турска жели од света, морамо се упознати са идејама главног архитекте турске спољне политике, актуелног министра спољних послова, Ахмета Давутоглуа. Наиме, у својој књизи „Стратешка дубина: међународни положај Турске“, која је постала изузетно популарна у Турској и свету. На пример, у Грчкој књига турског министра је убројана међу пет најчитанијих књига.

Давутоглу каже да је за Турску најбоље да успостави добре односе са НАТО-ом, како би могла да искористи своје спољно-политичке ресурсе и успостави тесне контакте са балканским државама, које су чланови пакта или ће то ускоро постати. Таква политика дозвољава Турској да увећа свој геополитички значај, који ће омогућити притисак на стратешке за Турску важне зоне изводећи је на важне „сувоземне и морске путеве“.

Један од најсложенијих спољно-политичких задатака Турске, према мишљењу Давутоглуа, је усаглашавање турске регионалне политике са глобалном стратегијом НАТО-а. Неопходно је, каже Давутоглу, упорно радити на трагању таквих решења у стварању међународног поретка који ће у највећој могућој мери одговарати Турској. Следи, дакле, успоставити „рационални баланс“ у региону, који би одговарао интересима НАТО-а, али који би уважавао регионалне интересе и амбиције Турске. Управи успостављање баланса интереса између Турске и НАТО-а, доводи до увећаног интереса ове муслиманске државе за Балкан. Другим речима, НАТО се овоме више не противи.¹⁹

Према мишљењу Давутоглуа јединственост његове државе састоји се у томе што је она јединствена држава на јужним границама европске уније која улази у НАТО, али није члан уније. Резултат тога је да Турске може да игра важну улогу у оквиру баланса снаге установљеног између САД, Европске уније и Русије. Један од најкритичнијих момената

19 Види: Душан Николић, „САД и НАТО“, *Национални интерес*, бр. 1, Београд, 2010, стр. 253-263.

односа између Турске и НАТО-а јесте место ове велике муслиманске државе у реформисаном пакту и повезивање са њим своје будућности. Наиме, неке чланице НАТО-а су тражиле да Турска не буде „равноправни стратешки партнер“, а био је у оптицају и статус „допунског стратешког извора јефтених људских ресурса“. Решење је нађено, да се Турска не прими у Европску унију за пуноправног члана, већ да се држи у „неопредељеном статусу, али да јој се омогући извођење активних операција на Блиском истоку и Балкану“.²⁰

Тако је Турској од 1995. године омогућено активно учешће у операцијама НАТО-а на Балкану (БиХ, КиМ и Македонија), а после завршетка одређених операција Турска је успела да сачува учешће и своје војно присуство у региону у оквиру операција Европске уније. На пример, после завршетка операције Северно-атлантске алијансе у Македонији „Allied Harmony“ 11 турских официра је продужило да борави у овој држави у оквиру операције Европске уније („Concordia“), али и да јој партнери одобре да се део македонских официра школује у турским војним академијама. Турска је учествовала и учествује и у полицијским операцијама Европске уније. На пример, у мисији „Proxima“ учешће је узело осам Турака. Војне снаге Турске су деловале у операцији ЕУФОР-а АЛТ-НЕА (278 људи), у полицијским мисијама у БиХ (EUPM) – 14 људи и EUPM 2 (четири човека), у мисији Европске уније у области спровођења закона и правног поретка на КиМ (EULEX) – 64 човека. Општи турски контингент у оквиру КФОРА броји 504 војника и официра. У процесу формирања Оружаних снага Косова учествовало је 12 турских официра, а Турска од тада до данас школује у турским Војним академијама офицере за ове војску.

Последње иницијативе, дакле, сведоче о томе да се врши коректура места Турске у НАТО-у, односно да су оне чланице Алијансе, које су тежиле да ови велику муслиманску државу држе у позицији „другостепеног савезника“ губе битку. Према мишљењу Давутоглуа ово је омогућено етапним претварањем Турске у државу која узима учешће у европским пословима путем практиковања, од турских вла-

20 “Роль Балкан во внешней политике Турции”, <http://www.zarubejye.com/eko/eko9.htm>

сти израђене спољно-политичке стратегије за Источну Европу и Балкан. Дакле, мора се и даље тежити томе да ни у ком случају не дође до противуречја НАТО политике у региону са турском регионалном политиком. На тај начин, Турска ће током процеса реформи НАТО-а преузети најважније функције и Алијанси, чиме ће оснажити своје позиције у Источној Европи и Балкану.

У новој неосманској спољној турској политици, један део је стари. Наиме, Турска као и пре усмерена на сарадњу са Западом, односно жели да заузме место у систему одбране и безбедности и да своју економију интегрише з западну. Да би ово остварила Турска мора да „заузме“ Балкан, јер ова регија је мост преко кога треба прећи да би се стигло на Запад. Зато Балкан заузима посебно место у турској спољној политици.

Основни параметри у балканској политици Турске су историјски, географски и људски фактор. Историјски фактор – то је специфично искуство Турске и балканских држава. Део тога је и коришћење у балканским језицима турских речи, као и бројни споменици културе из времена Османске државе. Турска отворено изјављује да жели турско историјско и културно наслеђе на Балкану, као опште културно наслеђе. У разматрању географског фактора, најважнија је чињеница да Балкан представља мост из Турске у Европу. Зато сви догађаји у овом региону изазивају интерес Турске. Поред тога, географски положај Балкана претвара овај регион у свеколико „одбрамбени штит“ граница Турске у случају напада са Запада, тј. на овом месту разматра се „људски фактор“. Наиме, у службеним Турским документима сви муслимани региона су „Турци“, што свакако треба узети са резервом. Но, на помоћ ових „Турака“ се рачуна. Наиме, Турска жели да у овом региону створи поредак, који ће гарантовати стабилност и мир дуже време, али и остварење интереса ислама. Зато закључује економске, политичке и војне уговоре како би градила поверење у себе, али и изградњу верских објеката, како би њена моћ била не само војно-економска већ и духовна.

Министар иностраних послова Турске већ је развио и стратегију уколико Србија уђе у НАТО. Наиме, тада, сматра он, Турска треба да развије добре односе са Бугарском и Румунијом, како би створила противтежу могућем „српско-

грчком блоку“. Но, ако Турска жели да повећа своју улогу у Европи и у оквиру НАТО-а, то онда она мора да посвети већу пажњу балансу снаге, пре свега на Балкану. У данашње време спољна политика Турске на Балкану управо следи овај задатак.

Даље ширење НАТО-а у потпуности одговара интересима Турске, јер јој се тиме омогућава двоструко деловање. Прво, успостављање тесних веза са државама региона, што апсолутно одговара Турској и њеној спољашњој политици, јер ће привући на своју страну у оквиру Алијансе више држава и тиме елиминисати утицај Грчке. Друго, са постављањем Х. Дириоза на место заменика генералног секретара НАТО-а све ово ће Турцима бити много лакше.

Литература

- Авинери, Шломо: “Внешняя политика Турции на передовой”, “Project Syndicate”, 05. 07. 2010.
- Баатов, Манас: “Османизм в Турции – это экономический успех на будущее”, <http://www.easttime.ru/analytic/2/6/789.html>, 24.05.2010.
- Biševac, S.: “Turska i SAD su bliski partneri na Balkanu”, *Danas*, Београд, 12. 7. 2010.
- Гаджиев, А. Г.: “К вопросу о роли НАТО в формировании региональной политики Турции на Балканах”, <http://www.iimes.ru/rus/stat/2010/20-07-10.htm>
- Гаджиев, А. Г.: “К вопросу о глобальных внешнеполитических амбициях Турции”, http://www.iimes.ru/rus/frame_stat.html
- Гаджиев, А. Г.: “К вопросу о решении КС Турецкой Республики по ходатайству НРП об отмене пакета конституционных поправок”, <http://www.iimes.ru/rus/stat/2010/13-07-10a.htm>
- Гаджиев, А. Г.: “Встреча между Р.Т. Эрдоганом и Б. Обамой в Торонто: к вопросу о проблемах в отношениях между Турцией и США”, <http://www.iimes.ru/rus/stat/2010/30-06-10a.htm>
- Димитријевић, Владимир: “Цихад, цихад, четир’ ноге”, *Печат*, бр. 124, Београд, 2010.

- Досымов, Ербол: “Турецкий фактор в региональной политике Центральной Азии”, <http://www.analitika.org/article.php?story=2007020209480271>
- Джакар, А. А.: “К вопросу об особенностях внешней политики Турции на Ближнем Востоке”, <http://www.iimes.ru/rus/stat/2010/22-07-10.htm>
- “Курдски изазов влади”, *Политика*, Београд, 23. јул 2010, стр. 3.
- Милошевић, Зоран: “Турска – регионална суперсила”, *Печат*, бр. 98, Београд, 2010.
- Милошевић, Зоран: *Свет без Запада*, Слобомир П универзитет, Слобомир (Бијелина), 2010.
- Милошевић, Зоран: “Разлози обнављања османске политике: од кемализма до модерног неоосманизма”, *Печат*, бр. 99, Београд, 2010.
- Милошевић, Зоран: “Слабљење (економске) моћи Запада”, *Национални интерес*, бр. 1, Београд, 2010.
- Monge, Claude: “Turčija – islam i sekularizacija”, *Znamenje*, št. 5 – 6, Petrovče, 2009.
- Николиш, Душан: “САД и НАТО”, *Национални интерес*, бр. 1, Београд, 2010.
- Плещунов, Ф. О.: “К вопросу о взаимодействии с мусульманами страны и мира нового коалиционного правительства Великобритании”, <http://www.iimes.ru/rus/stat/2010/19-07-10.htm>
- “Роль Балкан во внешней политике Турции”, <http://www.zarubejje.com/eko/eko9.htm>
- Свирчевић, Мирослав: „Стратегијска дубина“ турске спољне политике, <http://www.nspm.rs/prikazi/strategijska-dubina-turske-spoljne-politike.html>
- Сычёва, Лидия: “Русскоговорящая Иордания”, <http://www.fondsk.ru/article.php?id=3168>
- Танасковић, Дарко: *Неоосманизам - повратак Турске на Балкан доктрина и спољнополитичка пракса*, Службени гласник / Службени гласник Републике Српске, Београд, 2010.
- “Турцију лихорадит”, <http://www.kurdistan.ru/index.php?m=read&a=6707&PHPSESSID=db050472800ac5ad535fdc4804aed107>

Zoran Milosevic

FOREIGN POLICY AMBITIONS OF TURKEY

Summary

Turkey wants to create a “New World Order” along with Western allies, in which it would have one of main roles. In this sense Turkey has made efforts to become a steady member of the Security Council in the United Nations Organization. Turkey has already succeeded that a Turkish man becomes second person of the NATO, consequently succeeding to significantly enforce its ideas and views in this military organization. Although Turkey has succeeded to present itself to the West as a protagonist of “moderate Islamism” and liberalism, it has attempted in practice to implement the concept of Islamic state, as the governing Islamic party in Turkey has initiated constitutional reforms to introduce the presidential system by which the President would have the power of Sultan (secular government), and within the return of caliphate (religious government) they tend to make the transfer of authority to the Generaly Secretary of the Organization of Islamic Conference (OIC). Nowadays this post belongs to Mr. Ekmeledin Ihsanoglu, the citizen of Turkey.

Key Words: Turkey, foreign politics, Balkan, Serbia, modernization, integrations, interests

